

**ZAPOMNIANY BIBLIOGRAF PISARZY POLSKICH
Z 1628 R.**

JERZY STARNAWSKI*

Historia bibliografii polskiej, historia polskiej nauki o literaturze stanowiła w ostatnich dziesiątkach lat przedmiot omówienia w kilku syntetycznych zarysach: Józefa Korpały *Dzieje bibliografii w Polsce* (Warszawa 1969); Henryka Markiewicza *Polska nauka o literaturze* (Warszawa 1981); podpisanego *Dzieje wiedzy o literaturze polskiej do końca wieku XVIII* (Wrocław 1984). Gdy idzie o pierwociny, rejestruje się zestawienia niepełne, nawet drobne. Jedno nazwisko z pierwszej połowy XVII wieku zostało pominięte w wymienionych pracach. *Mówię bom smutny i sam pelen winy*. Przeoczono dzieło Jana Innocentego Petrycego (Petriciusa) *Comitia sapientium* (Cracoviae 1628)¹. Autor wprowadził rozdział *Polonorum scriptores* (s. 98–106), wyliczający 47 nazwisk prozaików i poetów polskich.

Zaczął od Stanisława Hozjusza, któremu poświęcił notkę marginalną *Encomia Stanislai Hosii*, a przy końcu drugą – *Praeses Concilii Trident[ini]*. Ustęp poświęcony Hozjuszowi brzmi:

Vir et in maiorum suorum novitate nobilissimus, et in gentis nobilitate eminentissimus, non falsis populi vocibus titulisque cum Ecclesiae columna, Malleus Haereticorum, Polonicus Patr[ia]rcha, Senex Abrahamicus², Magnus Hosius, Praelatus probatissimus, Alter Stanislaus, Novus Bessario³, seculi sui Augustinus diceretur, et Romam ad purpuram et Tridentum in sanctissimi totius orbis comitii praefecturam a tanto recessu evocatus⁴.

Po passusie o Hozjusu następują zdania:

Martinus Cromerus „in historia dulcis et decoctus”;
Stanislaus Orichovius „in orationibus vehemens et disertus”;
Stanislaus Rescius „in sermonibus elegans et copiosus”.

* Jerzy Starnawski – emerytowany prof. zwyczaj. dr.

¹ Egzemplarze Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu sygn. XVII 2064, XVII 7671, XVII 8002.

² Topór heretyków; patriarcha polski; starzec równy Abrahamowi. Bibliści obliczają długość życia Abrahama na 175 lat. Hozjusz żył 75 lat (1504–1579).

³ Joannes Bessarion (zm. 1472), teolog średniowieczny.

⁴ Hozjusz został powołany na przewodniczącego soboru trydenckiego w 1563 r.

Rozpoczęcie od Hozjusza, od Kromera i Orzechowskiego ma tradycję. Orzechowski w dziele *Fidelis subditus* wymienił Hozjusza i Kromera jako dwu najprzedniejszych pisarzy, w liście do Mikołaja Stadnickiego z 6 lipca 1560 r. dodał im do towarzystwa Malchera z Mościsk, a sam pokusić się pragnął o czwarte miejsce w tym gronie⁵. W *VI Dyjalogu około egzekucyjnej* (1563) pisał o wielkości pisarskiej Hozjusza i Kromera; w liście do Hozjusza z 29 maja 1563 r. wyrażał sprzeciw wobec heretyków, którzy „[...] non illum magnum Hosium, neque hunc doctum Cromerum, sed Orichovium rusticum”⁶ wymieniają wśród swych wrogów; w liście do Macieja Zittardo z 14 marca 1563 r. wyraził się, że heretycy są „[...] victi non a doctissimo Cromero neque a disertissimo Hosio sed ab indoctissimo atque infantissimo Stanislao Orichovio [...]”⁷.

Jan Dymitr Solikowski w mowie na pogrzebie Zygmunta Augusta (1574) scharakteryzował współczesną Polskę literacką, rozpoczynając poczet od Hozjusza i Kromera, na trzecim miejscu wymienił Orzechowskiego, na czwartym Frycza Modrzewskiego⁸, zaś Stanisław Sarnicki, przedstawiając ten sam obraz w swych *Annales*, wymienił teologów Hozjusza i Kromera, jako mówców Orzechowskiego i Frycza, po czym poetów z Kochanowskim na czele⁹.

Wykaz *Scriptores Polonici*, nie drukowany współcześnie, pochodzący z ok. 1594 r.¹⁰, odnaleziony w papierach Stanisława Reszki, zawiera 35 nazwisk pisarzy; Hozjusz wymieniony został jako autor dziesięciu dzieł, Kromer – siedmiu. Tylko ci dwaj otrzymali tak obszerną „bibliografię”. Ze względu na proveniencję jest to w tym właśnie tekście zrozumiałe. Hierarchia pisarzy: Hozjusz, Kromer, Orzechowski, Frycz Modrzewski – ustabilizowała się na przełomie XVI i XVII w.

W dziele Petrycego tak obszernie jak Hozjusz omówiony został Jan Zamoyski. Odpowiedni passus otrzymał dwie notki marginalne: na początku: *Tangitur liber a Zamoscio editus*, przy końcu: *Academia Zamoscensis ab eo condita*. Passus brzmi:

Jo[annes] Zamoscius tam in Romanorum senatu describendo¹¹, quam se in suo gerendo gravis, sapiens, innocens, sanctus, amplexus dives sic studia ut pauperes solent, sic doctos ut divites debent, addictis quoque litteris in urbe sua tectis laribusque, quod vix soli faciunt reges.

⁵ S. Orzechowski, *Wybór pism*, oprac. J. Starnawski, Wrocław 1972, BN I 210, s. 197.

⁶ Józef Korzeniowski [wyd.]: *Orichoviana. Opera inedita et epistulae Stanislai Orichovii*. Vol. 1. Cracoviae 1891, BPP nr 19, s. 556–557.

⁷ *Ibidem*, s. 548.

⁸ J. D. Solikowski, *In funere Sigismundi Augusti Poloniae regis oratio*, Cracoviae 1574, k.G.Iv. Por. Andrzej Trzeciński, *Carmina. Wiersze łacińskie*, oprac. Jerzy Krókowski, Wrocław 1958, BPP nr 8, s. 543.

⁹ *Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum libri VIII*, Cracoviae 1587, s. 400. Por. A. Trzeciński, *op. cit.*, s. 543–544.

¹⁰ Ogłosił Teodor Wierzbowski w zbiorze *Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego i biografii pisarzy polskich...*, T. 1. Warszawa 1900, s. 333–336.

¹¹ Zamoyski był autorem dzieła *De senatu Romano libri II* (Venetiis 1563).

Następuje wyliczenie mające notkę marginalną *Nobiles Poloni scriptis illustriores*:

Jan Łaski, Andrzej Krzycki, Stanisław Karnkowski, Jan Dymitr Solikowski, Marcin Białobrzeski, Andrzej Patrycy Nidecki, Jan Długosz, Andrzej Lipski, Jan i Szczęsny Herburtowie, Jan Kochanowski, Łukasz Górnicki, Stanisław Sarnicki, Krzysztof Warszawicki. A więc czternaście nazwisk. Po czym pisał autor z troskliwością o ubóstwie Akademii Krakowskiej i o trudnościach w gromadzeniu książek:

Insistor librorum in toto regno unus, Joannes Burchardus¹² [...], unus tantum in regno bibliopola erat, missa, venisse nuntiatum esset, aliquot Academici eius officinam adierunt [...].

Jako mecenasów Akademii Krakowskiej, tj. tych „qui insigni literalitate Academia Cracoviensem sublevarunt” wymienił Petrycy: Jana Zamoyskiego, Jana Lubrańskiego, Piotra Tylickiego, Bartłomieja Nowodworskiego. Trochę tu szwankuje chronologia.

Po liście mecenasów następuje inna, dłuższa:

Ex Academia Cracoviensi viri docti et scriptores nobiles.

Wyliczeni: Maciej Miechowita, Jan Leopolda, Marcin z Olkusza, Wojciech Nowopolski, Szymon Marcius, Wojciech z Brudzewa¹³, Jan Honter, Marcin Nervicius, Stanisław Sokołowski, Stanisław Grzepski, Jan Latos, Piotr Lilia, Adam Bursius, Jan Ursinus, Sebastian Petrycy, Jan z Kłobucka, Andrzej Schön, Mikołaj Dobrocieski, Adam Romer. A więc dziewiętnastu mężów. Lista to niepełna, natychmiast dopełniona:

Hoc secuti in quorumque suscepti operis studio nullis secundi viri.

Po czym wyliczenie: Bernard Paxyl, Stanisław Grochowski, Mikołaj Kopernik, Klemens Janicius, Józef Struś, Tomasz Drezner, Mikołaj z Mościsk, Sebastian Klonowic, Szymon Simonides, Abraham Bzowski.

Zestawienie Petrycego obejmuje łącznie 47 nazwisk pisarzy polskich. Da się zauważyć tendencja rozstawienia Akademii Krakowskiej, ta sama, która przyświecała Szymonowi Starowolskiemu, autorowi dzieła *Scriptorum Polonicorum Hekatonas* [...] – (1625, ²1627).

¹² Jan Burchard, znany też pod nazwiskiem Kuik, Niemiec, prowadził w Krakowie księgarnię w l. 1613–1623, był bibliopola – sortymentystą. Por. Renata Żurkowska, *Księgarstwo krakowskie w I. połowie XVII w.*, Kraków 1992, wg indeksu; por. wzmianki w pracach tejże autorki ogłoszonych w „Roczniku Biblioteki PAN w Krakowie” (t. 28, 29, 31, 32, 34, 36, 38, 41; dwie ostatnie ogłoszone po monografii: 1993, 1996) i w „Rocznikach Bibliotecznych” (1985, t. 29, druk. 1987).

¹³ Historycy piśmiennictwa polskiego w w. XV wymieniali zwykle dwu „Brudzewczyków”: Pawła Włodkowica i Wojciecha. Dziś wiemy, że Paweł Włodkowic był z Brudzenia, co do Wojciecha są jeszcze wahania. Świadcstwo z 1628 r., co prawda nie współczesne uczoneму, wskazuje, że był on z Brudzewa.